GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תש"ף, 2020
מספר השאלון: 1261
קובץ: תשובות סופיות

תנ"ך

שאלון 1261

הוראות לנבחן

[על השער: חותמת "כיתות י"א".]

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון – (2×20) – 40 נקודות

פרק שני – (1×20) – 20 נקודות

פרק שלישי – (2×14) – 28 נקודות

פרק רביעי – (1×12) – 12 נקודות

סך הכול – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים, בלי תוספות ובלי תרגום. מותר להשתמש בתנ"ך שיש בו מפות.

ד. הוראות מיוחדות: (1) אל תעתיק את השאלה; כתוב את מספרה בלבד. (2) התרכז בנושא. שים לב לכתב, לכתיב ולפיסוק.

הערה: בקטעים מן התנ"ך השם המפורש בא בצורת ה'.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה. כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

כללי המענה במועד זה (קיץ תש"ף): במסמכים הרשמיים שבידינו אין מסמך הקובע כללי מענה מיוחדים לשאלון 1261 במועד זה. מסמך התובנות של הפיקוח על הוראת המקרא בחינוך הממלכתי לקיץ תש"ף (22.09.20) מביא את תוצאות המועד ותובנות לכל שאלה, ואינו מפרט כללי מענה; מכתב הפיקוח מ־16.04.20 עוסק בהערכה מסכמת בית־ספרית ולא בבחינה החיצונית. לכן מובא המבנה כפי שהודפס בשאלון: פרק ראשון – 2 מתוך 3 שאלות, כל הסעיפים (סעיף א' – 6, סעיפים ב'–ג' – 7 כל אחד) = 40; פרק שני – שאלה 1 מתוך 2, כל הסעיפים = 20; פרק שלישי – 2 מתוך 5 שאלות, בכל אחת סעיף א' חובה (6) ועוד סעיף אחד מתוך ב'–ג' (8) = 28; פרק רביעי – סעיף א' חובה (7) ועוד סעיף אחד מתוך ב'–ד' (5) = 12. מסמך התובנות מציין ש"המגמה היא להוריד את הטקסט המקראי המצולם ביתר חלקי הבחינה"; בשאלון זה הטקסט המצולם מודפס בפרק השלישי ובפרק הרביעי.

הערה לפתרונות: בפסוקים המצוטטים השם המפורש נכתב בצורת ה' (גם עם אותיות שימוש: וַה', לַה'), כמו בשאלון. בשאלה 5 (שמות כ') מספרי הפסוקים הם כמו בשאלון, והם זהים למהדורת הנוסח שממנה מצוטטים הפסוקים. בכתיב ובקרי מובא הקרי, כפי שהוא מודפס בשולי הטקסט המצולם.

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון – בראשית

שאלה 1

א. (1) הרכוש של שניהם גדל, והארץ לא הספיקה למקנה של שניהם: "ולא נשא אתם הארץ לשבת יחדו כי היה רכושם רב" (יג, ו). (2) להיפרד בדרכי שלום, ולוט יבחר ראשון לאן ללכת: "הפרד נא מעלי אם השמאל ואימנה..." (יג, ט).

ב. (1) כיכר הירדן הייתה ארץ מושקית ופורייה: "כי כלה משקה... כגן ה' כארץ מצרים" (יג, י). (2) למשל: "ואנשי סדם רעים וחטאים להי' מאד" (יג, יג) – לוט בחר לגור ליד אנשים רעים בגלל שפע חומרי (או: "לפני שחת ה' את סדם" – רמז לחורבן הצפוי).

ג. כן: ה' מדבר עם אברם "אחרי הפרד לוט מעמו" (יג, יד) ומבטיח לו את "כל הארץ אשר אתה ראה... ולזרעך עד עולם" (יג, טו) – הפרידה לא גרעה מאברם דבר, והוא זוכה ל"כל הארץ" ולזרע רב. (עמדה הפוכה אפשרית: ההבטחה חוזרת על הבטחה קודמת ואינה מתייחסת להצעה.)

שאלה 2

א. (1) השליחות: להביא אישה ליצחק. השבועה: לא לקחת אישה מבנות הכנעני אלא מארץ מולדתו של אברהם (כד, ג–ד). האזהרה: לא להחזיר את יצחק לשם – "השמר לך פן תשיב את בני שמה" (כד, ו), כי ה' הבטיח לזרעו את הארץ הזאת (כד, ז). (2) כן: "ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה" (כד, סז).

ב. (1) הנערה שתענה לבקשתו "הטי נא כדך ואשתה" ותציע מעצמה "וגם גמליך אשקה" (כד, יד). תכונות: נדיבות וחסד כלפי זר (ובעלי חיים), וחריצות וזריזות (לשאוב לעשרה גמלים). (2) לא בטוח עדיין: "משתאה לה מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא" (כד, כא) – הוא רואה שהסימן מתקיים אבל ממתין לראות אם זו אכן הכלה הנכונה.

ג. עמדה: יש התאמה בתכונות היוזמה והזריזות ("ותמהר... ותרץ" (כד, כ) לעומת התוכנית שהיא יוזמת ומבצעת בעצמה (כז, ח–ט, טו–יז)); אין התאמה בתכונת החסד והיושר – בכד היא מיטיבה עם זר, בכז היא מרמה את בעלה. מסקנה: הדמות אחת, אבל אותן תכונות משמשות פעם לחסד ופעם למען מטרה שהיא מאמינה בה.

שאלה 3

א. (1) יעקב זקן, חולה וקרוב למותו – "ויקרבו ימי ישראל למות" (מז, כט); "הנה אביך חלה" (מח, א). (2) מנשה ואפרים, בני יוסף – נכדיו של יעקב, שהוא מאמץ כבנים ("לי הם... כראובן ושמעון" (מח, ה)); וגם יוסף, בנו ("ויברך את יוסף" (מח, טו)).

ב. (1) מנשה ואפרים נעשים בניו של יעקב, ואילו שאר בני יוסף לא (מח, ה–ו); יד ימין על אפרים הצעיר ולא על מנשה הבכור (מח, יד), "וישם את אפרים לפני מנשה" (מח, כ). (2) פסוק ה: מנשה הבכור, שהופלה לרעה, מקבל מעמד של בן "כראובן ושמעון"; פסוק כ: "ישמך אלהים כאפרים וכמנשה" – שניהם יחד הם דגם לברכה.

ג. (1) פסוק ז' עוסק במות רחל ובקבורתה בדרך – נושא שאין לו קשר גלוי לאימוץ בני יוסף ולברכתם; הוא "קוטע" את הרצף בין פסוק ו' לפסוק ח'. (2) יעקב מבקש מיוסף לא לקבור אותו במצרים אלא "ושכבתי עם אבתי... וקברתני בקברתם" (מז, ל), ואף משביע אותו. ואילו את רחל, אם יוסף, הוא עצמו קבר "שם בדרך" ולא בקבר המשפחה. ייתכן שיעקב חש אשמה על כך, ולכן מזכיר זאת ליוסף כהסבר או כהתנצלות.

פרק שני – שמות

שאלה 4

א. (1) בחירת הדרך: אלוהים אינו מוביל אותם בדרך ארץ פלשתים הקצרה, כדי שלא יפגשו מלחמה ויחזרו למצרים, אלא "דרך המדבר ים סוף" (יג, יז–יח). (2) הנחיה ושמירה צמודה: עמוד ענן ביום ועמוד אש בלילה הולכים לפניהם, מנחים ומאירים, ואינם זזים מהם (יג, כא–כב).

ב. החנייה מול הים נועדה ליצור מלכודת לפרעה: פרעה יחשוב "נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר" (יד, ג) וירדוף אחריהם (יד, ד); ה' יחזק את לבו, וכך "ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה'" (יד, ד) – הניצחון על מצרים יגלה את כוחו של ה'.

ג. (1) שניהם מבקשים שלא ייקברו לצמיתות בגלות, אלא שהעם יעלה את גופם/עצמותיהם לארץ ישראל כשהעם עצמו יעלה; הבקשה מבטאת אמונה בגאולה עתידית ובשיבה לארץ ("והעלתם את עצמתי מזה" (נ, כה); "עד שהעם היהודי יעלה את גופתי לארץ־ישראל"). (2) "פקד יפקד" בשמות יג, יט מחזיר להבטחת יוסף; משה לוקח את העצמות ברגע היציאה – ההבטחה מתחילה להתממש, ולכן גם המשך ההבטחה, "והעלה אתכם... אל הארץ אשר נשבע", יתקיים: המסע יצליח.

שאלה 5

א. (1) בין אדם לאלוהים: למשל "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" (כ, ג); בין אדם לחברו: למשל "לא תרצח" (כ, יג). (2) "אנכי ה' אלהיך" – ה' הוא האל שלהם, יש ביניהם קשר ייחודי ולכן סמכותו מחייבת; "אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" – הכרת תודה על הגאולה: מי שהוציא אותם מעבדות רשאי לצוות עליהם (והם עברו מעבדות לבני אדם לעבודת ה').

ב. הבסיס: "ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך" (כ, ט) – מנוסח כציווי, כמו השבת. הנימוק: "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ... וינח ביום השביעי" (כ, יא) – האדם מחקה את הבורא: כמו שה' עשה מלאכה שישה ימים ושבת ביום השביעי, כך האדם עובד שישה ימים ושובת.

ג. (1) שמשה ידבר עמם ולא אלוהים, כי הם מפחדים למות: "דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות" (כ, טז). (2) בפרק יט העם כבר ראה ושמע את ההר העשן, האש והשופר (יט, יח–יט), ובכל זאת שרד; ועוד – כבר שם "משה ידבר והאלהים יעננו בקול" (יט, יט): משה הוא שמדבר עם אלוהים והעם רק שומע. לכן הבקשה שמשה יתווך תמוהה – זה כבר המצב, והמראות אינם חדשים. מסקנה: ההתגלות עצמה הכריעה אותם, והם בוחרים בתיווך.

פרק שלישי – נושאי הבחירה

שאלה 6

א. (1) כינוס של כל העם ברחבה שלפני שער המים בירושלים, שבו עזרא הסופר קורא בספר תורת משה לפני העם, והלוויים מסבירים (ח, א–ח), ביום הראשון לחודש השביעי. התקופה: שיבת ציון, התקופה הפרסית, ימי עזרא ונחמיה (המאה החמישית לפנה"ס), אחרי בניין החומה. (2) "כי בוכים כל העם כשמעם את דברי התורה" (ח, ט) – בכי של התרגשות או של צער; או: "ולעשות שמחה גדולה" (ח, יב).

ב. (1) הקריאה היא לפני כל הקהל, "מאיש ועד אשה וכל מבין לשמע" (ח, ב) – גברים, נשים וכל מי שמבין, לא רק כוהנים או חכמים. (2) הלוויים "מבינים את העם לתורה" ו"מפרש ושום שכל ויבינו במקרא" (ח, ז–ח) – דואגים שכל אחד יבין. (גם: הקריאה ברחוב הפתוח, "אל הרחוב אשר לפני שער המים" (ח, א), ולא במקדש.)

ג. (1) הלוויים שבפסוק ז' "מבינים את העם לתורה" – מסבירים ומפרשים לעם את מה שנקרא (ח, ח: "מפרש ושום שכל ויבינו במקרא"). (2) עניין: העם עצמו ביקש "להביא את ספר תורת משה" (ח, א), ו"אזני כל העם אל ספר התורה" (ח, ג). כבוד: "וכפתחו עמדו כל העם" (ח, ה); "ויקדו וישתחוו להי" (ח, ו).

שאלה 7

א. האשמה: ירמיהו מחליש את רוחם של הלוחמים ושל העם ("מרפא את ידי אנשי המלחמה") ו"איננו דרש לשלום לעם הזה כי אם לרעה" (לח, ד) – כלומר בגידה בזמן מצור. הגורם: נבואתו שמי שיישאר בעיר ימות ומי שייצא אל הכשדים יחיה (לח, ב), ושהעיר תינתן ביד מלך בבל (לח, ג).

ב. השרים: אינם הורגים אותו בידיהם אלא משליכים אותו לבור שאין בו מים אלא טיט, ואף משלשלים אותו בחבלים (לח, ו) – המוות יבוא לכאורה "מעצמו". המלך: "הנה הוא בידכם כי אין המלך יוכל אתכם דבר" (לח, ה) – אינו מצווה להרוג, רק מסיר את חסותו ומעביר את האחריות לשרים.

ג. חמלה: "שים נא בלואי הסחבות והמלחים תחת אצלות ידיך מתחת לחבלים" (לח, יב) – דואג שהחבלים לא יפצעו את ירמיהו; או דבריו למלך על ירמיהו הגווע ברעב (לח, ט). חוכמה: פונה אל המלך בפומבי, בשער בנימין, ומאשים את "האנשים האלה" ולא את המלך (לח, ח–ט); מכין סחבות ובלויים מראש ולוקח עמו שלושים איש (לח, י–יא).

שאלה 8

א. (1) על הלווה – העני שנאלץ ללוות כסף מרעהו. בשנה השביעית החוב נמחק: "שמוט כל בעל משה ידו... לא יגש את רעהו ואת אחיו" (טו, ב) – המלווה אינו רשאי לתבוע את החוב. (2) "אפס כי לא יהיה בך אביון" (טו, ד) – ה' יברך את העם בארץ, ולא יהיו בו עניים.

ב. חמלה: "לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך מאחיך האביון" (טו, ז) – לא להקשיח את הלב מול סבל העני. נתינה: "נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו" (טו, י) – לתת בנדיבות ובלב שלם. (אחווה: העני מכונה "אחיך" – "מאחד אחיך" (טו, ז), "לאחיך לעניך ולאביונך" (טו, יא).)

ג. החשש: שאנשים יסרבו להלוות לעני, בעיקר כשמתקרבת שנת השמיטה והחוב עלול להימחק ("קרבה שנת השבע... ורעה עינך... ולא תתן לו" (טו, ט)). דרכים: (1) אזהרה ואיום בחטא – "וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא" (טו, ט); (2) הבטחת שכר – "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך בכל מעשך" (טו, י). (גם: ציווי מפורש "נתון תתן"; הנימוק "כי לא יחדל אביון" (טו, יא).)

שאלה 9

א. (1) "ממעמקים קראתיך ה'" (קל, א) – הדובר קורא מן ה"מעמקים", דימוי למצוקה קשה (כמו אדם בתהום או במים עמוקים). (2) הוא מתפלל ומצפה בביטחון: "קויתי ה'... ולדברו הוחלתי" (קל, ה), "נפשי לאדני משמרים לבקר" (קל, ו) – כמו שהשומרים בטוחים שהבוקר יבוא, כך הוא בטוח שה' ייענה; וגם "כי עמך הסליחה" (קל, ד).

ב. "אם עונות תשמר יה אדני מי יעמד" (קל, ג) – אילו ה' היה זוכר ומעניש על כל חטא, איש לא היה שורד ולא היה טעם לעבוד אותו. "כי עמך הסליחה למען תורא" (קל, ד) – משום שה' סולח, האדם יכול לחזור אליו ולעמוד לפניו; הסליחה מעוררת הכרת תודה ויראת כבוד, והאדם נזהר לא לחטוא שוב.

ג. (1) מעבר מן היחיד לכלל: בפסוקים א–ו' הדובר מדבר בגוף ראשון על עצמו ("קויתי... נפשי"), ובפסוקים ז'–ח' הוא פונה לעם – "יחל ישראל אל ה'" (קל, ז), "והוא יפדה את ישראל" (קל, ח). (2) הרעיון המשותף: הציפייה והתקווה להי שסולח וגואל מן העוונות – "קויתי... הוחלתי" מול "יחל ישראל"; "כי עמך הסליחה" מול "והוא יפדה את ישראל מכל עונתיו".

שאלה 10

א. (1) "ואולם אתם טפלי־שקר רפאי אלל כלכם" (יג, ד) – הם "מדביקים" שקר ומטפלים בו כרופאים חסרי ערך. (2) "הלאל תדברו עולה ולו תדברו רמיה" (יג, ז) – הם משקרים בשם אלוהים, מצדיקים אותו בטענות כוזבות; "הפניו תשאון" (יג, ח) – מחניפים לאל ונושאים לו פנים.

ב. (1) סכנת מוות: "ונפשי אשים בכפי" (יג, יד) – מסכן את חייו; "הן יקטלני" (יג, טו) – האל עלול להרוג אותו. (2) הביטחון בצדקתו: "הנה־נא ערכתי משפט ידעתי כי־אני אצדק" (יג, יח); והאמונה שהיושר עצמו יושיע אותו: "גם־הוא־לי לישועה כי־לא לפניו חנף יבוא" (יג, טז).

ג. "אך שתים אל תעש עמדי" (יג, כ): (1) "כפך מעלי הרחק" (יג, כא) – שיסיר את ידו המכה, את הייסורים; (2) "ואמתך אל תבעתני" (יג, כא) – שלא יפחיד אותו באימתו. כך יוכל לדבר בחופשיות. (אפשר גם: "וקרא ואנכי אענה או אדבר והשיבני" (יג, כב) – הליך הוגן של שאלה ותשובה.)

פרק רביעי – קטע להבנה ולניתוח

שאלה 11

א. (1) אל העיר נינוה, "העיר הגדולה", כדי לקרוא עליה (להוכיח אותה) "כי עלתה רעתם לפני" (א, ב) – בגלל רשעת אנשיה. (2) יונה מסרב ובורח לכיוון ההפוך: "ויקם יונה לברח תרשישה מלפני ה'" (א, ג) – יורד ליפו ומפליג לתרשיש, הרחק מנינוה ומ"לפני ה'".

ב. (1) בזמן הסערה, כשהמלחים צועקים ומשליכים את הכלים, "ויונה ירד אל ירכתי הספינה וישכב וירדם" (א, ה) – יונה מתנתק ובורח בשינה מן הסכנה ומן האחריות. (2) הביקורת עולה מפי רב החובל: "מה לך נרדם קום קרא אל אלהיך" (א, ו) – הנוכרים מתפללים, והנביא ישן; רב החובל הנוכרי צריך להזכיר לנביא להתפלל.

ג. (1) אם שלטון ה' מוגבל לארץ ישראל, יציאה מן הארץ לתרשיש, הרחוקה מעבר לים, תוציא את יונה מתחום שלטונו של ה' – "מלפני ה'" (א, ג) – ושם ה' לא יוכל לחייב אותו בשליחות. (2) יונה אומר "ואת ה' אלהי השמים אני ירא אשר עשה את הים ואת היבשה" (א, ט) – הוא עצמו מאמין שה' הוא אל השמים, שברא גם את הים וגם את היבשה; לכן הוא יודע ששלטון ה' אינו מוגבל לארץ ישראל, ואי אפשר לברוח ממנו לים.

ד. (1) "ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכלו" (א, יג) – אף שיונה עצמו אמר להם להטיל אותו לים, הם ניסו קודם לחתור לחוף כדי להציל את כולם. (2) "אל נא נאבדה בנפש האיש הזה ואל תתן עלינו דם נקיא" (א, יד) – לפני ההשלכה הם מתפללים לה' ומבקשים שלא ייחשב להם הדבר לשפיכות דמים. (גם: "מה נעשה לך" (א, יא) – שואלים את יונה במקום לפעול מיד.)

כל הבגרויות בתנ"ך עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/tanach